

Transkripsjon av samtalen mellom Jan-Olav Henriksen og Arne Johan Vetlesen i Drammen kirkeforum 21 januar 2025

Jan-Olav Henriksen

(0:00:00)

Ett år tilbake.

Jeg begynner på forelesningen for vårsemesteret om hva kristent menneskesinn betyr i antroposen.

Jeg har en liten gruppe studenter.

Og jeg spør dem hva som er den største utfordringen dere ser nå, med tanke på klimakrisen, med tanke på hvordan verden ser ut, naturforringelse osv.

Og til forskjell fra mange andre auditorier som jeg foreleser i, så er det bare unge studenter som sitter der nå.

Og de har ett helt entydig svar.

Den største utfordringen vi har, det er å finne grunner for håp.

Og det er jo en tilbakemelding som på en måte også blir sittende litt fast i en gammel professor.

Så den har jeg hatt med meg siden.

Og den er på en måte et godt sted å starte om vi kan snakke om et godt sted.

Hvis unge mennesker synes de ikke har håp for fremtiden, da må vi virkelig spørre oss hva er på ferde?

Hva skal til?

Så kan vi gå tilbake i tid en gang til.

Og da trenger vi ikke gå tilbake veldig lenge, vi kan gå tilbake en knapp uke.

Og så kan vi se at den norske regjeringen tildeler 53 nye konsesjoner for oljeleting.

Nå skal jeg gjøre noe typisk teologisk.

En gang ble Jesus spurt, 'Hvem er min neste?'

Det var foranledningen til den fortellingen som dere alle sammen kan, om den barmhjertige samaritan, som har satt seg godt i kulturen hos oss.

Jesus fant seg ikke i den problemstillingen.

Og det hadde de glemt, som spurte meg for et års tid siden om naturen var vår neste.

Selvfølgelig spilte de på fortellingen om Den barmhjertige samaritan.

Da tillot jeg meg å gjøre det samme som Jesus.

Jeg snudde den på hodet.

For det Jesus gjør i slutten av fortellingen, det er ikke å si ... Så det var han som var den neste.

Men han spør tilbake igjen.

Hvem syns dere viste seg som denne mannens neste?

Og hvis vi gjør det samme med tanke på hva som skjedde forrige tirsdag, syns vi at den regjeringen vi nå har, og den politikken vi nå fører, er sånn at den gjør det tydelig at vi agerer, handler, som om vi er naturens neste.

Eller for å si det på en annen måte - er det som nå skjer, er utviklingen av norsk politikk og hvordan vi lever i Norge, er den med på å vise i praksis at ting foregår som kan gi kommende generasjoner, og for så vidt også om fremdeles har litt tid igjen å leve, noe grunnlag for håp?

Det er der vi må starte.

Hva sier du, Arne Johan?

Arne Johan Vetlesen

(0:03:56)

Ja, det spørsmålet om håp kommer jo ofte opp ved avslutningen av f.eks. panelsamtaler.

Og da kan gjerne ordstyrer si det at nå syns jeg det ble mye dystert her, dere.

Det er ikke mye håp og optimisme å spore her nå.

Men vi kan jo ikke gå hjem når saken bare står der.

Kan vi vel det, da?

Så det er jo en forventning som for så vidt er allmennmenneskelig og lett å kjenne seg igjen i. At det bør sies noe selv etter veldig velinformerte og realistiske situasjons- og krisebeskrivelser.

I retning av å gi en pekepinn for hvilken retning vi kan gå i, hvilke oppgaver vi kan påta oss, slik at det kanskje ikke går så galt allikevel.

Eller at vi kan avverge i hvert fall det verste.

Så det er ingen grunn til å gjøre narr av at det er en etterspørsel, og et behov for det.

Så er det kanskje noe å si om hvem som kjenner på behovet for at noen kanskje med en viss autoritet skal gi grunner til håp.

Nå har jeg ikke definert håp og ikke Jan Olav heller i og for seg.

Vi vil vel begge sannsynligvis si at det er noe annet enn fremtidsoptimisme.

Så er det ulike arter av fremtidsoptimisme osv.

F.eks.

den som er basert på at teknologi vil løse problemet, eller et regjeringsskifte, eller et eller annet sånt nomen.

Jeg tror at de som særlig er i beit for håp, er de som har gjennomskuet mye av den optimismen som Falbys, som hul og ubegrunnet.

Og de vil ha noe annet.

Som skal være både realistisk ...

Og samtidig kunne vise at det er noe vi kan gjøre.

Situasjonen er ikke håpløs uten grunnlag for noe som helst håp.

Og man kan jo si også sånn på et eksistensielt nivå at uten håp så er det jo vanskelig bare å stå opp om morgenen.

Så vi trenger jo noe som må holde oss gående.
Men kanskje vi skal si litt om det, Jan Olav.
Hvor kommer det fra i vår tid?
For det er jo ikke bare det at mennesker alltid har hatt behov for håp.
Det er jo også noe med ... Kanskje vi kan bringe inn generasjoner?
Det er noen som er mer desperate.
Og det er også mange som føler at det ikke er noe særlig tid til å finne ut av dette nå.
Vi er opp mot veggen, eller malt inn i et hjørne.

Jan-Olav Henriksen

(0:07:20)

Ja, vi er malt inn i et hjørne.
Og det fortsetter vi jo med, f.eks.
når vi bare velger regjeringer som fortsetter å dele ut oljekonsesjoner, sånn som nå var tilfellet.
Men la oss vente litt med det spørsmålet om generasjoner.
For jeg kunne godt tenke meg ...

Vi skal introdusere noen grunner til nøkternt håp, sånn at vi 'lighten up the mood a little bit'.
Ikke for mye, for det finnes jo mennesker over hele verden som er engasjert i dette.
Og det er i seg selv en grunn til håp.
Selv om handlingsbetingelsene deres ikke alltid er de beste.
Men det at det mobiliseres, og kan mobiliseres, og ikke minst at det kan mobiliseres i en form for samhandling, der du sammen med andre opplever at her er det faktisk noe vi gjør, som forplikter oss.
Som opprettholder motivasjonen om at noe kan bli annerledes enn det det er nå.
Det tror jeg er utrolig viktig.
Det har litt front mot den individualistiske måten å tenke på som vi fremdeles har mer enn nok av i vestlig kultur.

Som tenker at bare jeg gjør mitt, eller hvem gjør sitt, så blir det bra.
Altså samhandling, det å etablere grupper og kollektiver og bevegelser som ikke trenger å være enige om alt, men som må være enige om noe som er viktig å gjøre for å minke konsekvensene av klimakrisen, det tror jeg er viktig.
Og da har vi det andre stikkordet, nemlig at vi kan ikke regne med at vi blir kvitt eller løser klimaproblemene og sånn.
I hvert fall ikke med det første.
Men det vi kan regne med, er som du var inne på, Arnjohan ... Vi kan regne med at vi kanskje kan avveie de verste konsekvensene.
Hvis vi ikke har det håpet om at vi kan minke og redusere de verste konsekvensene av klimakrisen, da kan vi bare lene oss tilbake.
Og da er det ingen grunn til å stå opp om morgenen.

Og for å ta inn generasjonsperspektivet ... Så kan du følge opp.
For 30 år siden ledet jeg en arbeidsgruppe som skrev om forbrukersamfunnet som etisk utfordring for Det norske bispemøtet.

Det var noe av det første jeg gjorde etter at jeg fikk fast jobb.

Da reiste jeg land og strand rundt, også i mange kirkeakademier, og snakket om dette.

Da pleide jeg å sitere Magnar Nordhaug, som var en lærer på det som nå heter NMBU på Ås. Og Nordhaug skrev en bok i åtte som het 'Det er sent på jorden', hvor han sa at nå har vi ti år igjen til 'The tipping point'.

For hvert år jeg holdt sånne fordrag, så ble jo de tiårene stadig mindre.

Og nå er vi jo langt forbi.

Så det å stikke fingeren i jorden og si at ok, det handler ikke lenger bare om hva som vil skje for våre barn eller våre barnebarn, men det handler faktisk om den situasjonen vi, som en gang trodde det var mulig, nå befinner oss i, som noe som faktisk også berører oss, det er veldig viktig å ha med.

Og så vil jeg ta med ett poeng til, som jeg tror er en viktig ressurs som vi har med oss fra den kristne tradisjonen.

Og det er at den kristne tradisjonen har aldri sett på én generasjon som privilegert eller eksklusiv.

Vi lever alltid på andres skuldre, og vi har også ansvar for dem som kommer etter oss.

Og det har nettopp du skrevet veldig bra om, Arn Johan, så da spiller jeg ballen over til deg.

Arne Johan Vetlesen

(0:11:32)

Ja, jeg tenkte å si litt kanskje før vi kommer til å fordype det med at vi står på skuldrene og så skylder noen noe, og de som også skal komme etter oss, som ikke engang er født ennå.

Du sier at du arbeidet med forbrukersamfunnet som problem med hensyn til denne krisen for 30 år siden.

Og etter det er jo problemet bare vokst seg større og større og mer og mer alvorlig for hvert år eller hvert tiår som har gått.

Og i det ligger det jo også at vi har jo, hvis vi er interesserte i det hvert fall, tilgjengelig kunnskap.

I fullt monn om den utviklingen som har funnet sted med hensyn til klimaendringer, temperaturøkning, naturtap, utryddede arter, utrydningstruede arter.

Hvor mange ville dyr?

73 % på individnivå.

Som vi har mistet bare i løpet av de siste 50 årene osv.

Disse rapportene kommer jo jevnlig.

FNs klimapanel, FN's naturpanel.

Og får i hvert fall en viss dekning i seriøse medier.

Så de varsler jo bare om at nå står det enda litt dårligere til enn ved forrige rapport.

Hvis vi skal gjøre opp status nå ... 2025.

Så har jo ikke den kunnskapen om at alvoret stadig tiltar.
Vinduet er i ferd med å lukke seg mer og mer for når vi kan gjøre en stor forskjell.
Den kunnskapen, den informasjonen ...

Den har jo ikke ført til at det er satt i verk djerpe tiltak, eller at det er økende oppslutning,
f.eks.

ved valg, om å sette i verk djerpe tiltak så det virkelig monner.

Som f.eks.

vil berøre norsk oljeutvinning og slike ting.

Det er fristende å si tvert imot.

Den korrelasjonen som vi har i hele den vestlige verden i dag, det er jo korrelasjonen
mellom økende temperaturer og økende oppslutning om politiske partier som forneker
hele problemstillingen knyttet til klima- og naturkrisen.

Det er de to grafene som øker nærmest parallelt, og har gjort det særlig siden
mobiliseringsåret 2019 og nedstengningen med korona i 2020.

Etter det kom jo klimabevegelsen, anført av Thunberg osv., som hadde også preget hele
mediebildet i 2019, aldri tilbake igjen.

Med det momentum som den da hadde.

Det synes nå mer eller mindre helt tapt.

Ja.

Så da er det jo mye vi kunne si om at kanskje vi mennesker er mye mindre rasjonelle enn vi
hadde trodd, i den forstand at vi kanskje hadde trodd at med kunnskap, med informasjon, så
ville vi gjøre nødvendige ting for å hindre at den utviklingen bare fortsetter i form av en
forverring.

Så ...

Hvor er det da vi er hen nå?

Ja, og jeg har ikke glemt oppspillet fra Jan Olav.

Altså, for mange av oss som har holdt på med disse tingene ... Og dere sitter jo her, og det er
til og med noen som er eldre enn meg og Jan Olav her.

Han kan ha holdt på med å være bekymret og engasjere seg.

Noen av dere kanskje 40 år pluss eller 50 år pluss.

Og ...

Det som kanskje har begynt, hvis vi går tilbake til Dammann eller fremtiden i våre hender
74 år siden ... Det som kanskje har begynt med at man har lest, man har satt seg inn i det
sånn og sånn, avhengig av kanskje egen utdanning og faglige forutsetninger, og kan vi si
skjønt alvoret på 70-tallet, på 80-tallet, på 90-tallet, og også da blitt bekymret.

Ja.

Men da kan vi si at til å begynne med så er jo det en veldig kunnskapsbasert, informert type
bekymring for hvordan ting kan komme til å bli hvis vi ikke forandrer kurs.

Men det som kanskje da har kommet inn som en sånn tilleggsdimensjon til det gjennom
senere år, det er jo at ...

Disse endringene i naturen, for å bare male det med veldig bred penselføring ... Som ikke

sant først var assosiert med fremskrivninger.
Computergenererte modeller.
2030, 2050, 2100 med hensyn til temperatur og sånn og sånn.

Det har jo på sett og vis innhentet oss, slik at det ikke lenger er langt inn i en ubestemt, abstrakt fremtid med tiår.

Eller vi kan si langt unna geografisk.

Altså smelting i Himalaya eller tørke i Afrika eller sånn.

Langt unna i hvert fall den nordlige delen av Europa hvor vi holder til i steinrøysa med vinter fem måneder i året.

Så det med fjernt, abstrakt, langt unna i tid og rom, det har jo endret seg.

Så nå er det jo her.

Det har ikke skjedd med et slag, men det er liksom noe av det som har skjedd i løpet av de tiårene vi snakker om.

Så nå er det her.

Og hvordan forholder vi oss til det?

Jo, da kan man jo si at ... Da er det jo mer ubetvilelig.

Ubenektelig, for så vidt som det er her.

Men det at det er her, gjør at det blir mye mer ubehagelig.

Og hva slags mekanismer er det som settes i gang når noe blir mye mer ubehagelig enn det var tidligere?

Da er vi nok veldig mye på det irrasjonelle igjen, snarere enn det rasjonelle.

Selv om man kan si at forsvarsmekanismer også har en rasjonell funksjon.

Og da er jo egentlig utslagene av denne situasjonen at det nå er her veldig ulike ... Og her er nyttrykket innom en beskrivelse som er A4 og gjelder for alle berørte parter.

Ikke sant?

Så ...

Noen vil bare slå det helt av og til og med gå fra å ha brydd seg om dette til å ikke bry seg om det lenger.

Ja, det er fullt mulig.

Kan godt gi eksempler på det.

Dette ser vi hver dag.

Ok.

Så har vi jo de som blir helt slått i bakken av at det skulle bli så ille, og som kanskje også har prøvd å gjøre en innsats politisk og på andre måter for å hindre dette, som nå skjer til de grader.

Og kanskje resignerer eller får en eller annen psykologisk reaksjon.

Det kan gjelde gamle, det kan gjelde unge.

Og vi kan jo kalle det for formålet nå - en type håpløshet, å gi opp.

Så har vi jo atter andre, for å nevne en tredje kategori, som tenker at her er det nødvendig med sterkere lut.

Politics as usual virker ikke, tydeligvis.

Vi har skrevet alle disse leserinnleggene, vi har stemt ved alle politiske valg på de riktige grønne partiene, osv.

Det fungerer tydeligvis ikke.

Vi må gripe til noe som er mer ekstraordinært i denne ekstraordinære situasjonen.

Og så kan man begynne å gå ned den veien der med noe det måtte føre til, i form av mer radikale former for aktivisme, f.eks.

Det er ikke så veldig mange nå sånn aktuelt i Norge som er langt ned den veien der, i forhold til å gå over til det voldelige og sånne ting.

Men jeg tror nok at det er noe vi sannsynligvis vil se noe mer av også i Norge etter hvert, av helt opplagte grunner.

Noen går dit, særlig blant de unge.

Det må vi forvente.

Så det jeg bare begynte å snakke om nå, Jan Olav, er jo dette at vi ... Vi er jo for så vidt universitetsprofessorer og akademikere, så vi skriver bøker og forsøker sånn sett å være i det argumentative rommet og nå en større offentlighet enn bare studenter og seminarrom.

Og det må vi jo fortsette med, så det er jo ikke det.

Men det kommer inn noe sånn levd liv-aktig.

Det kommer inn noe erfart, og det kommer inn ulike følelser.

Og det i det hele tatt liksom å cope med at så mye innsats også har virket helt fåfengt og fånyttet.

Hvis noen var så uheldig å slå på debatten forrige tirsdag ...

Bør ikke si noe mer om det.

Da er det jo det at vi skal fortsette med olje her i landet i 100 år til.

Er det noe tverrpolitisk enighet om på toppnivå?

Ja.

Vi skal slutte i det øyeblikket det ikke lenger er etterspørsel.

Det er sitat.

Og det er ikke bare Listhaug, det er Støre.

Det er sitat forrige tirsdag.

Vi skal slutte med norsk oljeproduksjon i det øyeblikk det ikke er etterspørsel etter den lenger.

Så det betyr i klartekst at vi politikere skal ikke styre dette.

Vi tar ikke noe ansvar for dette.

Vi overlater fullt og helt til de såkalte markedsmekanismene.

Tilbud og etterspørsel.

Det er der dette avgjøres.

Vær så god.

Det er ikke noe oppfølgingsspørsmål fra Fredrik Solvang.

Hvilken temperatur har vi hvis alle land skulle gjøre dette i 100 år til?

Hva fører det til?

Hva er konsekvensene?
Ingen slike spørsmål i løpet av 40 minutter.

Dere merker at jeg er en smule engasjert?
Det er det grunn til.

Jan-Olav Henriksen

(0:21:49)

La meg følge opp det, Arne Johan.
Og noe av det siste du sa, er jo ... Vi må innse at det er begrensninger i en sånn rent deskriptiv måte å se dette på.
Psykologene snakker jo om at i møte med fare har vi tre ulike mekanismer.
Det er fight, flight, freeze.
Det er litt det som ligger under det du sier nå.
Du kan kjempe mot noe på ulike måter.
Og jeg tenker jo at det er en viktig mekanisme, faktisk.
Det trenger ikke være å sprengte rørledninger eller noe sånt.
Men altså, kamp må og skal foregå på mange måter.
Men både det å vende seg bort og fornekte det, flight eller freeze, altså bare gå inn i apatien
...

Det må vi innse.
Veldig naturlige menneskelige reaksjoner som vi har med oss fra langt, langt tilbake i vår egen fortid.
Hvis vi nå skal gå litt mer konstruktivt inn, så er jo en av de tingene som jeg har tenkt på, det er å forsøke å aktivere hele vår menneskelighet, som jeg kaller det for.
Og hele vår menneskelighet handler om på hvilke måter vi som mennesker for det første er utstyrt med to ulike hjernebiter.
Den ene hjernebiten er den som er sånn fight-flight-freeze.
Det er den hvor vi reagerer umiddelbart, kortsiktig.
Men det som gjør oss til de menneskene vi er, er at vi også kan reagere og planlegge på lang sikt.
Og det er det å utvikle den langtidsplanleggingen utover de fire årene som politikerne blir valgt, eller utover det som vi ser for oss som det snevre scenarioet for oljeutvinning, eller hva det måtte være ...

Det er en del av det å utfolde vår menneskelighet.
Og det tror jeg henger sammen med at vi også er i stand til å ha håp.
Eller kan opprettholde håp.
Det andre er også å tillate oss å utvikle vår egen menneskelighet når det gjelder det å ikke bare bruke hodet, men sanser og følelser.
Og det kan jo høres litt rart ut.
Men la meg gå en liten omvei først.

Et eksempel som gjorde stort inntrykk på meg, fra et helt annet felt, da det kom masse flyktninger fra Syria til Europa i 2015.

Så var det mange forsøk på å mobilisere.

Men reaksjonene var veldig, veldig lave så lenge folk bare leste antall nummer og sånn.

Det som fikk ting til virkelig å gå i været når det gjaldt bevilgninger og engasjement,

Det var det tragiske bildet av den lille gutten som lå på stranden i Tyrkia.

Da gikk engasjementet i været med en gang.

Fordi det aktiverte følelser og sanser på en annen måte og ga anledning til å sette seg inn i situasjonen på en måte som ikke blir formidlet på samme måte når det gjelder tall og statistikk.

Som mennesker er vi utviklet med fornuft, med følelser og med sanser.

Og hvis vi skal klare å utvikle vår menneskelighet sånn at det også er en adekvat respons på klimakrisen, så må vi bruke alt dette.

Vi må tillate oss å reagere på hva som skjer med natur.

Vi må eksponeres for natur, vi må eksponeres for det gode i den og for det tragiske og forferdelige.

Begge deler.

Og vi må tillate oss å lære å sanse hva det er ikke å være utenfor naturen, men å være del av den.

La meg ta et eksempel på det.

Jeg har en kollega i California.

Cilia ... Molubida heter hun.

Og hun utdanner folk i naturkunnskap og økologi.

Og det første hun gjør når hun har en ny klasse, et nytt seminar, er at hun sier til studentene sine at nå får dere gå ut i parken utenfor og sette dere under et tre og sitte der i hvert fall én til to timer.

Og la mobilen være igjen her, sier hun.

Så går de ut.

Og de kjeder jo vettet av seg til å begynne med.

Dette er de jo ikke vant til.

De lurte på hvorfor jeg skal sitte her.

Det var forferdelig å sitte under dette treet, det klør jo.

Her er det små kryp og greier.

Men så langsomt oppdager de jo, gjennom sanser og følelser, at det er jo ikke de og naturen, men det er de i naturen.

Dette langsomt formidler erfaringen av deltakelse i ...

Det som er av natur.

Så det er ikke de og maurene eller bugs eller hva det måtte være, men det er vi sammen.

Akkurat som det er de som får lov til å ta del i vinden, som både rører dem i håret og bladene.

Jeg forsøker ikke å romantisere dette på noe vis, men jeg tror at det å tillate seg å utvikle sanser og følelser sammen med det kognitive på en slik måte at vår deltakelse i naturen ... kan gjøre oss berørt på en annen måte, er en viktig motivasjonsressurs for at vi skal kunne opprettholde håp på lang sikt.

Hvis jeg kan ta ett poeng til ... En av de tingene vi skriver om i boken vår, er nødvendigheten av offer.

Det finnes norske politikere som sier at vi må ikke ofre noe når vi skal løse klimakrisen.

Det er forhåpentligvis blitt tydelig at vi tror ikke på at klimakrisen kan løses.

Men vi tror vel heller ikke på at det er umulig å minke konsekvensen av den uten at det må til noen offer.

Spørsmålet er hvem som skal ofre.

Er det vi som må ofre noe av vår livsstil, av vårt forbruk, av måter å ikke bare kjøpe ting på, men ikke minst må vi ofre noe av måten vi tilveiebringer det vi lever av, på?

Er det sånn at vi må kjøpe mat som er produsert helt andre steder i verden?

Er det sånn at vi må utvinne næringsmidler på en slik måte at det langsomt forringer jordsmonnet, uten at det får sjanse til å regenerere seg på en måte som kan være bærekraftig på lang sikt?

En ting som er viktig, det er å tenke at de ofrene vi gjør nå, de vil ikke koste oss noe, men de som kommer etter oss, for dem kan det koste utrolig mye mer hvis vi kommer til disse vippepunktene som folk også snakker om.

Arne Johan Vetlesen

(0:30:07)

Vi har vel begynt å snakke litt om det som kan kalles nærvær.

Det å være til stede, altså da å bli beordret av læreren til å legge igjen mobilen og sette seg under treet én til to timer.

Det er jo mange som også ferdes ute.

Som gjerne har plugga et eller annet inn i ørene.

Eller de har en eller annen klokke som de skal følge med på.

Altså ... Det er ganske rart å se f.eks.

gjennom Nordmarka hvordan det er mulig å være i en sånn modus som gjør at man lurert på om landskapet overheadet får komme til sin rett.

Om de hører noe.

Kombinert med disse pluggene i øret.

Det kan være gjennom togreiser og alt mulig.

Det er jo en sånn allestedsderværende teknologi, eller teknologier i flertallsform, som jeg tror er ...

Det er viktig å tenke på som betydningsfullt for hvordan veldig mange mennesker i dag overheadet er i verden, også da er i naturen, når de sånn fysisk sett er det utenfor byen.

Så hva er det som gjør det?
Altså, mye handler jo om å ...

Multi-multi, altså få mest mulig ut av i en sånn samtidighet.
Og det er en redsel for å gå glipp av noe hvis man liksom ikke er påkobla, som det heter.
På så mange måter.
Så det er noe med at hvis ...
Hvis vi klarer å ta av den typen polstring eller filter eller muren overfor hva som faktisk foregår og kan sees og høres og luktes og berøres ...
I situasjoner hvor det ikke bare er andre mennesker eller artefakter som møter oss, men også noe annet organisk, andre former for liv.
Slike arenaer, slike steder, fins jo i et land som Norge fremdeles.
Altså, det å møte det uten at det er noe annet som konkurrerer om oppmerksomheten, det er jo det Jan Olav liksom kaller å eksponere seg.
Og da tenker jeg at det kanskje langt på vei ubevisst for mange nå er.

Forbundet med noe som kan slå begge veier.
Det er jo ... angst.
Hva møter jeg der hvis jeg ikke har med meg det som jeg alltid har med meg?
Det er sånn nakenhet.

Jeg husker jeg så en film med amerikanske ungdommer som hadde forskjellige problemer med addiction i ulike former.
Og da var jo ... Apropos den anekdoten med læreren i California her.
Da var det en terapi som begynner med at de er ute i telt ... Dette er jo folk fra Los Angeles eller New York ofte.
Disse ungdommene.
For første gang så skal de være liksom ute i naturen.
De skal være utenfor byen eller utenfor et hus.
Utenfor noen fire vegger.
Med alt hva som ligger i det.
Da teknologi 247.
Å liksom bare være der!
Og det er bare det som er der.

Bare, bare, bare.
Og det var ikke bare, bare.
Så da var det snakk om angst.
Og man måtte komme gjennom noen sånne barrierer.
Og det vitner jo også noe om hvor mye som har snudd siden Fønhus sin tid i Vassfaret.
Altså i løpet av veldig få generasjoner med hva som er normalt, hva man er vant til.
Hva som er helt nytt og kunstig, sånn at det fremkaller angst.
Det er jo liksom snudd helt rundt, for å si det sånn.
Så liksom det å overhodet skulle kunne våge å tåle på det ubehaget ved dette uvante å bare være der, og bare se og høre ...

Ikke det du får på i kraft av å trykke på knapper og skjermen, men bare det som måtte være å høre der.

Det som viser seg den kvelden, den natten.

Den ene kvelden er det mye å høre.

Eller det er den fuglen, og sånn og sånn.

Neste så er det ingenting.

Og det betyr jo også at det er utenfor ens kontroll.

Hva det er som viser seg.

Det er ikke bare noe du kan oppsøke og vite hva du får.

Bare den situasjonen der er jo liksom da unormal.

Det var den normale situasjonen for mennesker i ... Ikke sant?

Frem til fem på tolv, hvis dere skjønner bildet.

Frem til helt nylig.

Så det er også noe med ... Ikke sant?

Teknologi, fremskritt.

Hva mener Terje Aasland med fremskritt?

Ikke sant?

Mer av alt.

Nå.

Raskere.

Bredere veier.

3 minutter 14. frem.

Ikke sant?

Lågendelta.

3 minutter fortere frem.

Hva ... Apropos offer, Jan Olav.

Det er noe helt grunnleggende her.

Hva er det vi holder på med?

Hva blir bedre ved den raskheten, ved den fremdriften der?

Og hva er det som går tapt?

Det som går tapt, det ligger veldig i mørket på et vis.

Og fordelene er så erklærte og er så tallfestet og på alles lepper og palansjer.

Fordelene.

Men det som går tapt, er ofte veldig taust.

Og det har ikke egne stemmer, for så vidt vi snakker om ikke-menneskelig natur.

Jan-Olav Henriksen

(0:36:41)

La meg følge opp det med å prøve å være litt konstruktiv.

For en av de tingene som vi forvalter ut fra at vi er mer eller mindre filosofer begge to ...

Det er jo at i den vestlige tradisjonen så har vi hatt idealer om ulike måter å vokse som

mennesker på.

Og er det én ting konsumkultur og forbrukskultur ikke legger an til, så er det nettopp det å kunne utvikle seg og vokse som menneske.

I Norge har vi faktisk en unik mulighet til det, i kraft av at vi fremdeles har stor tilgang til natur.

På måter som andre steder i verden slett ikke har på samme måten.

Nå skal ikke de bli noen hvilepute.

Det burde de ikke bli.

Men det å tillate seg fremdeles å holde frem idealer om at vi vokser som mennesker, vi får et dypere forhold til oss selv og tilværelsen rundt oss, hvis vi stopper opp.

Hvis vi tillater oss å kjede oss?

Hvis vi tillater oss å ikke gjøre noe en stund?

En av mine kolleger snakker om en sånn dyp passivitet, som på en måte handler om å ta imot det som har gitt oss liv, før vi kaster oss ut i aktivitet.

Og det å være i den dype passiviteten, det er noe av det som kan gjøre at vi både vokser som mennesker, men også blir i stand til å ta vare på omgivelsene rundt oss på en annen måte.

Sånn at det ikke bare er omgivelser, men det er noe som vi tar del i, og som dermed kan berøre oss på en annen måte.

Arne Johan Vetlesen

(0:38:42)

Ja, kanskje prøve oss å følge opp litt det sporet der, for det tenker jeg er ...

Viktig også det med å ... å vokse i betydningen gå fra barn over ungdom til voksen.

Ungvoksen.

Etter hvert gammel, gammel voksen.

Rett og slett gammel, ikke sant?

Livets stadier.

Og det har jo vært knyttet, spesielt i dydsetikk, hvis vi skal snakke litt filosofi, Aristoteles, knyttet til modenhet, modning, habituering, venne seg til å ha gode vaner, fremdyrke det som er mest ønskelige trekk, intellektuelt, moralsk.

Vise større evne til ansvar, innsikt i og interesse for konsekvenser av egne og andres handlinger, osv., osv.

At alt dette så å si vokser, blir mer finmasket, også i kraft av erfaringer og nettopp ikke bare teoretisk lærdom.

Aristotle for Beginners.

Ikke sant?

Ja.

Og da kan vi si at det passer ikke inn i dagens samfunn.

Det har jo begynt å komme en del analyser sånn mer kulturelt av fremveksten av trumpisme som knytter det til infantilisering.

Og det tenker jeg er et fruktbart felt, hvor man vil filne veldig mye.
Men vi bør ikke gjøre sånn tigersprang inn dit.
Altså, det har vært forberedt.

Lenge i og for seg, dette at ... Individet må jo få velge selv.
I hvert fall etter fylte 18 år.
Sånn og sånn.
Valgfrihet.

Og vi skal jo ikke kimse av valgfrihet på individnivå som en veldig viktig, historisk, politisk fremkjempet verdi.

Men da har vi på en måte gjort så mye ut av å få etablert det at vi også kan spørre når vi har prøvd ut det i vår type samfunn i noen tiår og for noen generasjoner, om det ikke også har noen skyggesider eller blindflekker.

Og jeg tenker det var veldig sånn illustrerende ...

Da det kom opp dette med at mobiltelefoner i klasserommene muligens kunne forstyrre undervisningen og konsentrasjonsevnen til elevene.
Eller at nettbrett delte ut fra første klasse også muligens kunne ha utilsiktede konsekvenser.
Ja, og da har vi jo vært gjennom noen faser nå.

Jeg bare nevner det som et eksempel alle kjenner til, fordi det vil gjøre et større poeng.

Jeg tenker at det er symptomatisk for noe mer grunnleggende i tiden.

Vi har vært igjennom da f.eks.
en fase hvor vi kunne se at ...

Lærerne fikk beskjed av skoleledelsen, rektor, om å ha votering i klasserommet.
Om hvordan man ville ordne dette med mobiltelefon.

Og når de begynte med de voteringene, så var det som regel over 90 % i klassen, kanskje 27 av 30 elever, som da valgte det alternativet som gikk ut på at de skulle fortsette å ha mobiltelefon og nettbrett og alt mulig, akkurat som før.

Det var et forsvinnende lite mindretall som ville at de ikke skulle ha det, i den grad det var alternativene.

Nå er det akkurat som vi har kommet litt forbi det, i hvert fall på ministernivå.

Og da kan man jo for å bruke et upopulært uttrykk snakke om at for at det skal skje noe her, så må det gjøres ved tvang.

Ved tvang fra oven.

Skoleledelsen bestemmer at elevene sånn og sånn skal ikke ha med mobiltelefoner inn i klasserommet.

Punktum.

Det har de jo heller ikke hatt i 99 % av den tiden det har vært undervisning som mennesker har holdt på med.

Så det skulle ikke virke så helt umulig, kanskje, å ha en undervisningssituasjon uten mobiltelefon.

Fenomenet er jo helt nytt, men hvor vanskelig det har vært ...

Hvor sendreiktig det har vært mulig å skjønne at her må det en regulering til som sånn sett setter elevenes valgfrihet til side.

Som om det skulle være trumf.

Også når de er langt mindre enn 18 år.

Hvordan dette vil fremstå om 50 år, det aner jeg ikke.

Men det forteller noe om at ... Når vi er inne på moralens område ...

Og det i det hele tatt å uttale seg om hva andre, også over 18 år, vokste mennesker, kanskje burde gjøre annerledes enn hvordan de nå velger å gjøre det ... Selv om det ikke er direkte ulovlig.

Det er en meget krevende og upopulær øvelse i de fleste tilfeller.

Det er noe med ... Vi kunne snakke på institusjonsnivå.

Vi har snakket litt politisk.

Men det er jo også noe her med hvordan kan vi være korrektiver for hverandre?

Individ til individ.

Med hensyn til at nå er det kanskje noe som vi burde gjøre annerledes her, eller at vi egentlig vet bedre.

Og hvordan kan vi være gode korrektiver for hverandre da?

Hva slags jordsmonn har det?

Og det har tenker jeg et veldig vanskelig jordsmonn i våre dager.

Jan-Olav Henriksen

(0:45:01)

Nå har vi, Ivar, at vi skal slutte.

Men jeg vil ta ett poeng først.

Fem minutter hver.

Jeg har lyst til å følge opp det litt.

For det er en annen stil også ved det eksemplet du bruker nå, som jeg tenker er veldig viktig i et litt større perspektiv.

Og det er at teknologien på en måte nærmest selvsagt får anledning til å forme hva slags liv det er vi lever i. Og det er lite sånn stopp opp og tenk gjennom osv.

Og det gjelder jo slett ikke bare på skolenivå og med elever.

Det gjelder jo veldig mye av det som vi på en måte omgir oss med av teknologi.

Og kanskje noe av det som vi er opptatt av når det gjelder dydsetikk, det er jo nettopp det at vi trenger å utvikle en form for forståelse av oss selv i samspill med alt rundt oss som nettopp innebærer noe mer enn at vi er bestemt av instrumenter og teknologi osv.

At vi skjønner at det er verdier som ikke bare handler om hva vi har bestemt oss for at er verdifullt, men altså verdier som bærer liv, og som berører langt mer enn menneskeliv.

Som gjør at vi kan se at menneskeliv er forbundet med andre typer liv.

Beriker livet.

En av de tingene som jeg syns er utrolig fascinerende, og som betar meg stadig vekk, det er samspillet mellom mennesker og dyr.

Vesener som ikke kan snakke, men som kan kommunisere med oss likevel.

Jeg har en amerikansk kollega som har undersøkt samspillet mellom mennesker og dyr i ulike sammenhenger.

Han er antropolog.

Det er utrolig interessant å høre ham snakke om det.

Og snakke om hvordan dette samspillet kan utfolde seg på ulike måter.

Men det betyr at vi må ha et forhold til andre levende vesener som ikke er instrumentelt, som ikke bare handler om hvordan vi kan bruke dem til vårt beste.

Men hvor vi - og dette er kjepphesten min, da - tenker om oss selv som deltakere i noe sammen med andre.

Det er ikke sånn at det er oss mot naturen eller oss som har, i kraft av teknologi, kontroll over resten av tilværelsen.

Men vi må på en helt annen måte enn vi har gjort de siste 200-300 årene arbeide for å betenke - hva er vår plan?